

Артем Чапай

Вивітрювання

УДК 82-3
Ч 19

Чапай, Артем

Вивітрювання / Артем Чапай. — Чернівці : Книги — XXI, 2021. — 176 с.

ISBN 978-617-614-330-7

Наскільки справді зміняться люди в екстремальних умовах? Напевно, навіть після кінця світу хтось інтригуватиме та сваритиметься, братиме й даватиме хабарі, буде борсатися заради привілеїв, ширити ненависть або теорії змови — а хтось, навпаки, піклуватиметься про слабких і допомагатиме чужим, прагнучим справедливості й виявлятиме милосердя, буде любити, навіть жартувати попри все. Чи, може, та сама людина робитиме як одне, так і друге?

Видано у співпраці з Літературною агенцією OVO

Усі права застережено. Відтворювати будь-яку частину цього видання в будь-якій формі та в будь-який спосіб, зокрема електронно, без письмової згоди правовласників заборонено.

ISBN 978-617-614-330-7

© Книги — XXI, 2021

© Артем Чапай, 2021, *текст*

© Мар'яна Микитюк, 2021, *обкладинка*

© Артем Чапай, 2021, *фото на суперобкладинці*

ВИВІТРЮВАННЯ

ЗМІСТ

Гора	7
Острів	57
Орда	123
Весна	154

ГОРА

1

Ми обоє, я і Зоя, страшно замахались.

Останні роки працювали на двох із половиною роботах кожне. Офіс, та ще з дому, та ще підробітки. Все, що не постійне й нестабільне, називали фріланс. Від free, вільний.

Зоя казала:

– Гордо звучить: фріланс. Халтурки – вже не так. Не кажучи про підробітки.

Обоє понаїхали, обоє від простих батьків, ми жили у столиці з перших курсів універу, почали працювати, не закінчивши вчитись, і досі збирали на квартиру. Тим часом оренда з'їдала те, що ми відкладали. Тішили себе тим, що в деяких містах, за чутками з інтернету, так живуть усі й ціле життя. Зоя казала:

– А що ти хочеш. Київ – другий Берлін.

І пирхала в чашку з кавою.

А оце порахували, скільки відклали за весь час (а ми разом іще з підліткового віку). Психанули. Зоя, сидючи на підвіконні, склавши пальці в кільце, казала: не можна так просто взяти й назбирати на квартиру в Києві. Так, аби

з чесної роботи, не за чужий рахунок, не зі спадку, без допомоги. А зв'язуватись із нашими банками – табу. Thank you very much. Не Європа, хоч і другий Берлін. Однокурсник, як справляв тридцятиліття, на питання, що ж ти встиг у свої роки, відповів: я встиг не взяти кредит. Ми ще ніби й молоді, але вже пережили кілька криз. На цих теренах одна плавно переповзає в іншу.

Але що ж далі, ми обоє, я і Зоя, не знали.

Треба взяти паузу.

Реорганізуватися, казала Зоя.

На початку червня ми обоє пішли у відпустки за власний рахунок (бо ж як інакше лицарству-фрілансерству), з'їздили до господарів на Куренівку, заплатили за оренду квартири на два місяці вперед, перекрили газ і воду, вдосвіта сіли в нашу машину Ракель – беушний сірий «ланос» на газу – й поїхали в Карпати.

Ракель, стара кобила, почала показувати коні зразу за Житомиром. Полетів газ. Негучний пук – і тяги нема. Як не газуй, обороти падають, і Ракель стає мертво.

– Що, знову? – Зоя, флегматично.

– Та блллііннн, і тисячі кілометрів не проїхали.

– А ти тільки тиждень тому казав: «Щось підозріло давно нічого не ламалося».

Я нервово сміюся.

Виліз, підняв капот. Так і є. Полетів антихлоп, мать його йоп. Це таке гумове кільце, яке приєднує двигун до газового обладнання. Якось так. Місяця не минуло, як міняли. Може, я неправильно їжджу. Кільце зривало вже стільки разів, що навіть я знаю, як діяти: перев'язую місце з'єднання пластирем з аптечки, щоб дотягти до СТО.

– Це точно безпечно?

– Біс його знає.

Однаково все поки зачинено. Тільки пташки в лісосмузі цвірінькають.

Аж у Радивиліві заїхали на ремонт. Молодий хлопець у засмальцованому комбінезоні без коментарів поставив новий антихлоп. Рутинна операція.

– Так а чого воно летить так часто?

Він подивився на мене, як на гуманітарія.

Вже за Стриєм вилетів кулак, мати його так. Це такий суглоб, який приєднує коробку передач до коліс. Якимось так. Отут я точно сам винен, що покалічив Ракелюшку. Вперся у три фури на звивистій дорозі, фіг обженеш. Теліпаєшся за ними пів години. Я дратувався і, схоже, при спробі різкого обгону надто рвучко перемкнув передачу на нижчу й, не відпустивши зчеплення, вдарив по газах. А то й на ходу ввімкнув задню. З мене станеться. Щось таке руки пам'ятають. Словом, заскреготали кобилячі суглоби вниз, жадливо затріщали кості, Ракель здригнулася від болю, прошкандибала за інерцією до узбіччя – і все. Стоїть, не дише. Спасибі, що без ДТП.

Зоя мовчала. Знаю я цей її стан. Холодна лють, як наживає його сама Зоя. Я теж лише сопів і слова не казав, аби ми не посварилися.

Скільки не об'їджаю Стрий, враження завжди однакове: пил караванів. Фури тут якимось ніби концентруються, збиваються стадами, що тягнуться, і тягнуться, і тягнуться, як під час великої міграції в африканській савані в National Geographic. Чи як ото коли корів у селі мусиш перечекати. Тільки цих не перечекаш.

Добрий чоловік на вишневих «жигулях» дотяг Ракель до СТО й відмовився брати гроші. Була обідня пора, й ремонт забрав решту дня. Та й то, спасибі дядькові на станції: знайшов по телефону нові суглоби, з'їздив у Стрий, купив, а потім працював, доки не доробив. У пітьмі вже. Ми вдячно дали йому кілька соток зверху.

– Все. Давай розслабимось і тут заночуємо, – Зоя погладила мене по шиї.

– Та ясно, – я здригнувся від несподіваного дотику до пітної шкіри, але був дуже вдячний Зої за цю, звісно, заздалегідь продуману, хай силувану, ніжність.

«Розслабимось», звісно, сильно сказано. Проте явно потрібно реорганізуватися. Знову. Це все хронічна втома. Втома, від якої не відпочинеш, просто виспавшись. Не відпочинеш і за вихідні. Й навіть за тиждень.

Але завтра, завтра ми будемо їхати повільно і не поспішаючи, саме так: по-о-овільно і не-е по-о-оспішаючи. Медитативно. В разі чого – тільки глибоко зітхаючи. Тим паче завтра там закінчиться асфальт. І краще, щоб це сталося не в п'ятні.

Ми робили через Стрий добрячий гак. Саме для того, аби по максимуму їхати асфальтом. Бо ж колись пробували звертати в Дубні й тулити через Тернопіль – Городенку – Коломию. Я сам з тамтих країв. Проте, як казав мій однокласник, «я собі знаю, що дороги там нема, й туди не їду». Одного разу там, у глибокому густому тумані, дорогу нам повільно й довго перетинала фантастична, схожа на диплодока, сільськогосподарська машина, що сунула, меланхолічно пережовуючи стебла, з ґрунтівки на ґрунтівку впоперек розбитої траси. Тоді нам дуже пощастило, що ми й самі пхалися, може, кілометрів двадцять за годину, петляючи між ямами в тумані. Ні. Краще гак у пилюці. Навіть якщо це гак поміж стадами стрийських фур.

Ми переночували у гламурно-пошлуватому, за виразом Зої, motelі. Дзеркало на цілу стіну, шпалери в блискітках, на тумбочці три презервативи в рожевих обгортках. Ммм, протягнула Зоя, але чисто теоретично: затрахані й без сексу. За вікном грюкали, свистіли та шипіли фури. Віконне скло ззовні на палець вкривав шар пилюки.

Виїхали о четвертій тридцять ранку. У просвітах поміж фурами чулося до надриву голосне щебетання пташок. Ми покотилися меланхолійно. Слухали Тома Вейтса і не

поспішали. Не спіймали жодної ями. Ракель не пчихала й не шкутильгала, не сіла на пузо в жодній колії, ми із Зоєю навіть звертали увагу на красу туманно-синіх гір, які наближалися до нас, у які ми вїхали, які розсувалися та змикалися позаду, й до обіду ми без пригод були на місці.

– Слава Ісу. А я вчорай вас чекаю, – вийшов з-за воріт вуйко Василь.

– Поламались.

– А шлег би то трафиу, – абстрактно поспівчував Василь, не вкладаючи у фразу зайвих емоцій. – Но але вже. Доїхалисте.

– Доїхалисми, – відповів я.

Василь відчинив ворота, зроблені, як і паркан, з горизонтальних довгих і гладеньких тоненьких стовбурів сосни. Чи смереки?

Назустріч вискочив, прив'язаний за шию товстим ланцюгом, кудлатий брудно-білий пес, дуже схожий на полярного ведмеда з відео про зміну клімату. «Оверко, в буду», – загнав його назад Василь. Навколо буди, рівно на довжину ланцюга, трава витоптана, як тут кажуть, н'аніц. Твердо втоптані стежки вели від хати до хліва й до дороги. Решта великого подвір'я – соковито-зелена, акуратно викошена. Коня й худобу водять пастиись іншим боком. Не до вулиці, а вгору.

– Доїхали, – ступивши на м'яку траву, Зоя глибоко вдихнула й затримала повітря. Пауза. – Видихаємо.

Я стояв у дворі й тихо, глибоко дихав. Зоя підійшла й мовчки взяла мене за руку. Я підняв голову й заплющив очі. Викинути з голови місто, політику, тисячу й одне завдання, забути дорогу, шум фур, пил ям.

Десь угорі глухо дзенькають мідні дзвоники. Мекнула вівця. Пахне коровами. Вогкою соломою. Хвоєю. Росою.

– Нагору нінки поїдемо? Чи в селі заночуєте?

Ми із Зоєю презирнулися. Знову сідати в машину. Хай для останнього ривка. Брр.

– А там усе готово?

– Тажи кажу, вчорай чекаю, що ви приїхаєте.

– Давайте сьогодні, – вирішила Зоя. – Тільки в магазин заїдемо.

– Но то жінка ще вас нагодує. Не прямо вже їхати. Я не кажу.

– Василю... невдобно питати... а ви маєте оте, схоже на бринзу?

Він реготнув:

– Будз? Тажи кажу, чекаю вас.

Його дружина Марія, приземкувата, з коротким станом і коротким сивим волоссям, мовчазна жінка, нагодувала нас божественною картоплею з будзом, а тоді так само мовчки пішла годувати свиней.

Цього факту не могла не відзначити Зоя з її специфічним гумором. Наодинці, звісно.

Вуйко Василь тим часом зібрався. Ми зайшли до хліва подякувати Марії й попрощатися, вона махнула нам рукою

і вперше сказала два слова (і ці слова були: «З Богом»), і ми знову сіли в Ракель. Я досі облизувався й соромився спитати Василя, чи то вони часто таке добре їдять, а чи роблять лише для туристів. Угору селом їхали дуже повільно, щоб не черкати дном валуни, що стирчали з дороги. Вода під час дощів постійно вимиває колії. Благо, ґрунт кам'янистий, це сповільнює ерозію. Як «ерозія» по-нашому, згадував я, намагаючись обрати на дорозі рівніше місце для коліс, – «вивітрювання»? Здається, це трохи інше, краєм мозку думав собі, найжджаючи колесом на валун, щоб не посадити Ракель на дно. Ми пливли, як корабель – океанськими хвилями, повільно перевалюючись із боку на бік та з носа на корму. Згрубша, ерозія передбачає видиме переміщення речовини, а вивітрювання – її позірне поступове зникнення. Хм, тоді у випадку наших доріг це якраз вивітрювання, матюкнувся я подумки, таки гепнувши дном об валун. Неминуче!

Магазин серед села, біля потоку, тримав кум Василя. Магазин – це темна кімната в коричневому від дощів, обшитому деревом будинку кума. На підлозі лежать мішки з крупами, стоять ящики із зимовою цибулею, солодкі води, дволітрова кока-кола пластиковими кейсами по шість пляшок. Ми із Зоєю взяли пляшку горілки, а більше – різних рошенек. У горах іноді потрібна анестезія. Та й не тільки в горах.

Василь чекав біля Ракелі.

– Готові? Ано я ще докурю, би-м потім не ставали.

Різко захотілося покурити. Ми обое, я і Зоя, кинули, коли вирішили завести дитину. З дитиною, правда, поки не виходило. Але ж не починати знов. Почну я – почне і Зоя. На щастя, в пачці Василя була остання сигарета, тож різкий момент, коли хотілося попросити, так само різко минув. Василь зім'яв пачку і недбало кинув униз, у потік.

– Дя-а-адьку Василь, – Зоя так і не навчилася серйозно вимовляти «вуйко», вона виросла по інший бік не те що Збруча, а й Дніпра. – Ви ж самі тут живете.

Василь не зразу зрозумів, про що вона взагалі. А коли зрозумів:

– Вода все забере.

– Та де ж забере, подивіться на берег!

Береги потоку були пістряві від рожевих і салатових кульочків, потьмянілих бляшанок і блискучо-синіх обгорток «Артеку». Хм. Може, люди досі не звикли, що сміття тепер інакше, ніж коли вода все забирала. Ми із Зоею років сім-вісім перед тим були у Сванетії. Крутий обрив до гірської річки в місті Местія весь усіяний сміттям, запнута хусткою бабуся з паличкою йде, зігнувшись у попереку, поперед нас, не спиняючись, кидає вниз на скелю повний пакет і йде собі далі.

Це таке я згадав. А Зоя згадала протилежне:

– Дядьку Василь, от ми були в Дземброні. Ну скільки звідси? Зовсім трошки. Там у господарів різні мішки для різного сміття! Пластик аж у Верховину возять, коли у кого справи в райцентрі.

– Йо. Та в мене у дворі теж чистенько. Бо то є моє. Поїхалисте... Грета.

– Лиш не ображайтесь.

– Я й не думав, – засміявся Василь.

Але мовчав аж до хатини. Куди він дів бичок від сигарети, я не помітив. Нагорі села дорога йшла дедалі крутіше, й Ракель останні десять метрів ледве витягла. Не джип. Одразу за селом пішло рівніше. Та й колії не такі глибокі. Тепер ми їхали серед високих трав хребтом горба. Сосни на схилах по обидва боки лише верхівками сягали нас, і поступово відкривався вид на сині гори. Вони тут справді сині. Не епітет.

Ми підіймалися повільно вище й вище. Машини тут майже не їздять, бо нема куди. Напевно, тільки фіри, запряжені кіньми. Тому й ерозії не видно. Лише протерта до ґрунту, а далі просто притоптана трава. Ми сунули спершу

поміж верхівок сосен, а потім вище за них. Горизонт опускався, й коли дорога крутнулася, далеко внизу ми побачили село. Так ніби нас різко підняло, винесло вітрами вгору над усім, і ось ми летимо на дирижаблі La Raquelle над намальованою картою, поміж плям світла й тіней, що пересуваються горбами попід нами, а навколо – вкриті лісом темно-сині та безлісі блякло-жовті вершини. Тут не видно ні обривів, ні каміння, все заокруглене та плавне, і на кожну гору веде стежка, до самісінького верху. Тут Карпати затишні, по-доброму домашні.

Вітру на нашій висоті не було. Дорога, по суті дві паралельні м'які стежки, йшла сідловиною поміж двох гір. Ми повідчиняли вікна.

Пливли тепер зі швидкістю пішохода. Трава обабіч свіжо зеленіла, аж світилась. І на кожній стеблині сиділо по конику. Комахи були різні, від ніжно-салатових до темно-коричневих, двохсот різних відтінків. Наполохані Ракеллю, стрибунці описували плавні дуги. Один сів Зої на плече.

– Рідко в такий сон «ланосом» заїдеш, – озвався я.

– Та й добре, – сказала Зоя.

Місце стояло осторонь відомих туристичних маршрутів. Поряд не було найвищих гір, які хотілося «підкорити», лише середні. Далеко ліворуч випиналася верхівка Петро-су. Там ходять. Ближче – круглів Шешул. Там ходять менше. Тут у нас усе на кілька сотень метрів нижче, вже нецікаво. Та й дорога не веде нікуди. Природний глухий кут: з усіх боків круті, густо вкриті ялинами, смереками та соснами схили. Гори довкола раніше не мали навіть усталених назв, позначених на картах. Аж доки не прийшли смартфони. Та й тоді кожна програма називала вершини по-іншому. Я особисто так одну з малих гір назвав у maps.me: спитав у Василя в селі, піднявся на верхівку, позначив своє місце й надписав. Правда, Василь, місцевий інформант, коли я запитав про назву, відповідав чи то невпевнено, чи жартома вигадуючи

назву на ходу, ще й додав: та кому то треба, називати кожен горб? Ну і я не до кінця впевнений, чи зайшов на правильний горб.

Зате найвища в околиці, кругла гора, до якої ми вже під'їжджаємо на «ланосі», має одразу кілька назв, як та Сагарматха-Еверест-Джомолунгма. Тільки скромніша і нікому не відома. На нашу із Зоєю радість. І що цікаво, довколишні місцеві назви закінчуються на -ос або -ул. Краєм думки ковзнуло, що варто розпитати або почитати, як це так сталося.

Але тепер уже, напевно, я про це ніколи не дізнаюся.

Ми обігнули гору. В улоговині, над потічком, стояла хатка, яку ми орендували вже втретє. Василь, здавалося, зрадів, коли почув, що цього разу ми, можливо, на ціле літо. Йому простіше. Та й менше всяких швендяє селом, привертаючи увагу. Бо взагалі-то ця хатинка – державний високогірний біологічний стаціонар, тільки-от його вже кілька років не використовують. Не склалось із фінансуванням експедицій після чергової кризи. Василь, не отримуючи за догляд, потихеньку став здавати хатину «своїм людям».

Ми запаркували Ракель у заглибині між будинком і вертикально зритим і укріпленим схилом. Ззовні машину не видно.

– Віходок пам'ятаєте де, – Василь махнув рукою в бік дерев'яної кабінки, – дрова тутай, вистайчи на два місяці. Та й то якби х'тіли кожен день палити. Так, тепер сюди. Заходь.

Він відімкнув висячий замок на льоху. Ляда поросла смагдаковим мохом. Мох був вогкий. Усередині льоху виявилось справді холодно. По мазаній глиною стіні сочилася вода. Ймовірно, та сама, що в гірському потічку під нами. Ми спустилися до самого низу. Кожна бетонна сходинка була глибока, мені по коліно.

– Бурак, морква. Має вам стати... Сало, диви, в цім слоїку. А це, – вуйко Василь показав на криті поліетиленом стоси бляшанок на грубій полиці, – тушонка. Стратегічний запас.

– Що, радянська?

– Ги-ги. Не, польська.

– Та ну. Довоєнна?

Василь секунду ошелешено дивився на мене:

– Тажи свіженька. Тіки привезена.

– А.

– Ти мене за кого маєш?

– Вибачте. То я на «стратегічний запас» так...

Василь похитав головою, посміюючись. Показав, де що лежить у льоху, де що стоїть у хаті. Чай, кава, цукор, сіль, перець, сірники. Навіть, «екби х'тіли», пачка «Прими Люкс». Домовилися, що Василь раз на два тижні заходитиме глянути, як тут і що, привозитиме свіжих овочів і зелені. Може, ще чогось такого, що не зберігається місяцями. Ми, звісно, не претендуємо на руколу-моцарелу, сказала Зоя. Просто щоб не сидіти на самому салі з гречкою.

Вода – з потоку, крижана. Щоб трохи нагрілась, аби помитися, треба з учора натягати в чорну бочку, сподіваючись на сонце. Втім, сидіти по пів літа без гарячої води ми звикли і в європейській столиці: квартира не своя, тож аргументи секти Свідків Бойлера на нас не діють. Тому теплувата вода з бочки ввечері в горах – це доволі непогано. А в разі холодів-дощів завжди є старий добрий чайник. Як у європейській столиці.

Звісно, у високогірному стаціонарі нема електрики. Немає й покриття мобільного інтернету. Навіть щоб упіймати вишку й подзвонити в разі чого, треба обійти гору і трохи піднятися на неї. Словом, усе як ми хотіли. Бо вдома Зоя по роботі вічно зідзвонювалась із людьми й вічно щось розрулювала. Я цілодобово мусив бути на зв'язку та моніторити новини. Плюс, само собою, інтернет-залежність у обох. Соцмережі. Тут, серед гір, ми повимикали все. Ощадимо енергію. Ми мали кілька павербанків і востаннє заряджені у гламурно-пошлуватому мотелі акумулятори телефонів. Ракель заповнили по горло газом і бензином на останній заправці перед підйомом у село Василя.

Я мав на читалці, щоб перечитувати по енному колу, всього перекладеного Кавабату, «Сніг» Орхана Памука,

«Серце пільми» Конрада й пізню прозу Чехова, відколи він після повернення з каторжного Сахаліну пізнав усю суцільність бытия. Зоя везла власний золотий стандарт: передусім – Джейн Остін і Стругацьких. До речі, можна буде в неї попросити «Град обречений». Хтозна, скільки ми читатимемо насправді. Проте сама наявність книг уже гріє, як теплий светр в осінньому поході, навіть поки лежить у рюкзаку.

Ми не знали, що будемо робити. Хай просто тече літо. Чим повільніше, тим краще. Двом близьким людям, які в дорослому віці усвідомили себе інтровертами, нудно не буде. Давай тільки не дуже длубатись у наших проблемах, попросила Зоя. Мозок відпочине, рішення знайдуться.

Або ні.

– Тіко вважайте, – на прощання сказав вуйко Василь. – Би-м я потім не мав проблем.

– Не спалимо, – весело відповіла Зоя.

– Та мастить си плечі! Я ж про вас думав. Аби-с кізка не скакала, собі ніжку не зламала. Скорі сюди довго їде, екби хто питав.

– Так... ви нам того разу розповідали про тамтих ведмедів, – підтакнув я, щоб нейтралізувати Зоїну іронію.

– Но та. Й самі будьте чемні.

– Будемо чемні, – запевнила Зоя.

Василь міцно потиснув мені руку. Його долоня була ніби дерев'яна, така тверда порівняно з моєю. Зої вуйко Василь тільки ледь кивнув. Правда, вже з певною симпатією. Розвернувся й пішов у долину, й більше ми його не бачили.

Ми залишились удвох.

Хотілося повільно, глибоко дихати.

Я заплющив очі.

Дзєбенів потік, і порипували сосни.

На повіках мерехтіли плями сонця.

Обличчям ковзнув вітер.

Я розрізняв окремо запахи м'якої мохової вогкості та теплої сухої хвої.

Зоя кінчиками пальців провела з тихим шурхотом по короткому волоссю на моїй потилиці.

– Пішли. Побудемо нечемні.

Літературно-художнє видання

Артем Чапай

ВИВІТРЮВАННЯ

Літературна редакторка *Марина Гетманець*
Обкладинка *Мар'яни Микитюк*
Суперобкладинка *Анни Стьопіної*
Макет *Альони Олійник*

Підписано до друку 07.05.2021. Формат 84Х108 1/32.
Умов.-друк. арк. 8,47. Обл.-вид. арк. 5,90.
Наклад 1000 прим.
Зам. № 257/04.

Видавництво «Книги – ХХІ»
Адреса для листування:
а/с 274, м. Чернівці, 58032, Україна
тел.: +380 (372) 586021, моб. +380 (98) 7150181
booksxxi@gmail.com
books-xxi.com.ua

Свідоцтво про державну реєстрацію
ДК № 5259 від 16.12.2016 р.

Віддруковано в АТ «Харківська книжкова фабрика «Глобус»
61052, м. Харків, вул. Різдяна, 11
Свідоцтво ДК № 3985 від 22.02.2011 р.
www.globus-book.com